

ného shromáždění ČSSA. Úvodní projev zasedání přednesl akademik J. Pouлік a součástí jednání dne 16. 11. 1984 byly i informativní referáty o nových archeologických výzkumech. Všechny příspěvky se nějakým způsobem dotýkaly problematiky slovanské a středověké archeologie.

Dr. M. Gojda předvedl výsledky záchranného výzkumu v Roztokách u Prahy, kde bylo v 8 polohách zjištěno časněslovanské osídlení 6.–7. století reprezentované především nálezy polozemnic s výborně dochovanými konstrukčními prvky, otopnými zařízeními i dalšími předměty hmotné kultury. Souhrnný referát o výsledcích archeologických výzkumů na východním Slovensku přednesla dr. M. Lamiová-Schmiedlová, CSc., která se mimo jiné zmínila i o nalezištích ze slovanské doby a středověku (např. Svinica), a podobně byly výzkumy z těchto období zastoupeny i v příspěvku dr. J. Rajtára o dosavadních výsledcích archeologických výzkumů na dunajském vodním díle Gabčíkovo–Nagymaros. Na závěr promluvil dr. Z. Klanica, CSc., o výzkumu v Mikulčicích a jeho dalších perspektivách, včetně průzkumů mikulčického zázemí (Nechvalín, Prušánky, Mutěnice atd.). Zařazení přednášek do programu zasedání poskytlo základní informace o nejnovějších výsledcích některých velkých a stěžejních výzkumů.

ZDENĚK MĚŘÍNSKÝ

Čechy v době slovanské

Ve dnech 20.–21. listopadu 1984 se v AÚ ČSAV v Praze konala diskuse k tezí připravované syntézy dějin 6.–počátku 13. století nazvaným „Čechy v době slovanské. Archeologie o vzniku o počátcích českého státu. Praha, Archeologický ústav 1984, 193 s.“, které připravil kolektiv autorů za redakce dr. M. Beranové, DrSc., dr. Z. Váni, CSc., a dr. Z. Krumphanzlové, CSc. Dvoudenní jednání zahájil dr. M. Richter, CSc., ředitel AÚ ČSAV v Praze a dr. M. Beranová, DrSc., jež stručně shrnula hlavní problémy plynoucí ze zpracování celého tématu a upozornila na různé přístupy k syntéze nejstarších českých dějin. Každý půlden byl věnován jedné ze čtyř kapitol tezí [I. Počátky slovanského osídlení (6.–7. století), s. 9–27; II. Před vznikem českého státu (8.–9. století), s. 28–68; III. Počátky českého státu (konec 9.–10. století), s. 69–131; IV. Časně feudální stát Přemyslovců (11.–12. století), s. 132–192]. Odezněly úvodní referáty a koreferáty k jednotlivým kapitolám (I. kap. dr. J. Zeman, CSc. a dr. Z. Klanica, CSc., II. kap. dr. Z. Vána, CSc. a dr. D. Třeštík, CSc., III. kap. dr. Z. Krumphanzlová, CSc. a dr. R. Turek, DrSc., IV. kap. dr. B. Nechvátal, CSc. a dr. D. Třeštík, CSc.) a následovala bohatá diskuse jak k celkové koncepci, tak i k jednotlivostem. Takto rozvržená koncepce zasedání se ukázala velmi prospěšná, neformální a přínosná. Kladem byl i fakt, že teze byly předem rozmnoženy a všichni účastníci si je mohli prostudovat. Vzhledem k tomu, že zainteresovaní odborníci i instituce je mají ve vytištěné podobě k dispozici, zmíníme se zde pouze o některých zajímavých koreferátech a diskusních příspěvcích, kterých odeznělo za dva dny přes šedesát.

Řada z nich se týkala koncepce zpracování celého tématu, vyvážení jednotlivých částí, skloubení poznatků různých společenskovedních disciplín i přírodovědných oborů. Zde se ukázaly četné disproporce plynoucí ze současného stavu výzkumu (např. vývoj osídlení, výzkum zemědělských sídlišť, atd.) i neúčast historika na práci týmu. Proto někteří účastníci zasedání navrhovali spíše koncepci problémově bilanční (dr. Z. Smetánka, CSc.), zaměřenou více tematicky na vlastní hmot-

nou kulturu i širší historický vývoj, ale podanou po jednotlivých okruzích problematiky (doc. dr. R. Pleiner, DrSc.).

Několik vystoupení bylo věnováno otázkám přírodního prostředí, ekologii, skladbě chovu dobytka (dr. V. Ložek, DrSc., dr. L. Peške) a antropologii, kde vzbudila zájem zejména diskuse o jejich vypovídacích schopnostech při výzkumu historických osobností (dr. E. Vlček, DrSc., dr. M. Stloukal, CSc.). Z diskuse vzešly i některé širší závěry týkající se systému slovanského zemědělství a vývoje osídlení. O problematice kolonizace, zejména rozdílných aspektů vyplývajících ze studia archeologických a písemných pramenů, hovořil dr. J. Klápště. Dr. Z. Smetánka, CSc., upozornil na nutnost kvantifikace procesu kolonizace a studia jak v regionech, tak určitého zobecnění na celém teritoriu Čech, pro což nemáme dosud dostatek podkladů. Výsledkem by měla být mapa nebo spíše mapy osídlení Čech. Obecný model vývoje zemědělství v diskutovaném období a s nimi spojené otázky ekonomického vývoje a změn ve společnosti naznačil dr. D. Třeštík, CSc. Ve středoevropském prostředí předpokládá zhruba do příchodu Slovanů intenzivní zemědělství, jehož znakem byla nízká produktivita práce. Ve 2. polovině 1. tisíciletí n. l. se jak u Slovanů, tak i u Germánů východně od Rýna přešlo na extenzivní hospodaření charakterizované obilnářstvím a chovem dobytka, zejména prasat. Znamenalo to sice snížení produkce zhruba na polovinu, ale vzrostla výrazně produktivita práce na hlavu. Tyto změny měly za důsledek rozpad rodové obcí a přechod k občině sousedské, což bylo ukončeno během 8. a 9. století, a zároveň došlo k markantnímu demografickému přírůstku. Následkem tohoto přírůstku 3-4 % ročně byl však pokles produktivity. Řešení těchto procesů se pak projevilo ve vnitřní kolonizaci způsobené sociálním a demografickým tlakem.

S těmito procesy sociálního a demografického vývoje souvisela částečně i diskuse o vzniku státu, tříd, předstátních útvech, etnických otázkách a kmenové diferenciaci. Zaznělo zde mnoho někdy i protichůdných názorů a další výzkum, hlavně v širších souvislostech za spolupráce různých historických oborů, bude nutno zaměřit i na tuto problematiku. Někteří badatelé (např. dr. Z. Váňa, CSc.) vidí v kmeni Čechů pouze menší celek sídlící ve středočeské oblasti, jiní (dr. D. Třeštík, CSc.) jeden velký etnický kmen (gens, ethnos) na většině teritoria Čech (s výjimkou Doudlebů a Charvátů), který se rozčlenil až po svém příchodu pouze politicky na řadu drobnějších knížectví, a to patrně nejpozději někdy na přelomu 8. a 9. století. Přemyslovské správy se týkalo i vystoupení dr. J. Slámy a situace na Moravě v 10. století se dotkl dr. Č. Staňa, CSc.

Předmětem jednání byly i otázky slovanské etnogeneze, pronikání nejstarších Slovanů na naše území, diferenciacie časněslovanské materiální kultury, která podle některých badatelů může být projevem dvou s časovým odstupem následujících vln příchodního slovanského obyvatelstva, z nichž první k nám pronikala ze severu a severovýchodu a druhá přes střední Podunají. Takto pojatý proces příchodu slovanských kmenů je možno zasadit i do širších historických souvislostí a sledujeme pro něj i určité náznaky a argumenty v písemných pramenech (dr. J. Zeman, CSc., dr. D. Třeštík, CSc.). Pozornost byla věnována i vzniku Sámova kmenového svazu, lokalizaci Wogastisburku, dalšímu vývoji 8. a 9. století atd. Řada sdělení se týkala i jednotlivých výzkumů, jako například Pražského hradu (dr. J. Frolík, dr. Z. Smetánka, CSc.), časněslovanského sídliště v Roztokách u Prahy (dr. M. Gojda), Budče (dr. A. Bartošková, dr. Z. Váňa, CSc.), Rubínu u Podbořan (dr. J. Bubník, CSc.). V diskusi byly zastoupeny i příspěvky o výzkumu pohřebišť (dr. Z. Krumphanzlová, CSc., dr. B. Nechvátal, CSc.) a zejména otázkách ideologie staroslovanské společnosti a slovanského pohanství (dr. Z. Váňa, CSc., dr. M. Šolle, CSc., atd.).

Samostatnou oblast představoval okruh problémů chronologických, datování

některých předmětů hmotné kultury, terminologie atd. Z obecnějšího hlediska i s ukázkami konkrétních příkladů hovořil k tomuto tématu dr. Z. Klanica, CSc., který zdůraznil nutnost řešit jej na základě spolehlivě datovaných celků a bezpečně datovaných předmětů i dobře vročeného srovnávacího materiálu. Dr. K. Benda, CSc., se zabýval datováním některých uměleckohistorických památek 8.–9. století a o problematice chronologie litých garnitur slovansko-avarského období se zmínila dr. Z. Čilinská, CSc. Diskutovalo se i vhodnosti termínu keramika podunajského typu (dr. Z. Čilinská, CSc., dr. D. Bialeková, CSc., dr. J. Justová, CSc., dr. J. Zeman, CSc.). Na zasedání odezněly i příspěvky numismatické (dr. J. Hásková, CSc.), z oblasti dějin státu a práva (akademik V. Vaněček) a o možnostech sémantiky pro poznání sociálního vývoje a struktur raně středověké společnosti i samotné materiální kultury (akademik J. Macek).

Dvoudenní zasedání, které bylo velmi dobře organizačně připraveno a zajištěno, přispělo svým neformálním průběhem a bohatou diskusí k objasnění mnoha názorů a otázek spojených s nejstaršími dějinami Čech a naznačilo též ty oblasti, kde bude třeba výzkumnou činnost zintenzívnit.

ZDENĚK MĚŘÍNSKÝ